

Article Type	Research Article	<i>Accepted / Makale Kabul</i>	27.02.2019
<i>Received / Makale Geliş</i>	02.12.2018	<i>Published / Yayınlanma</i>	28.02.2019

KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARININ KENTSEL YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ¹

THE EFFECT OF URBAN TRANSFORMATION APPLICATIONS ON THE QUALITY OF URBAN LIFE

Öğr Gör. Fatma ÖKDE

Hakkâri Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü, Hakkâri / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-0761-8949

ÖZET

Kentler tarih boyunca yaşanan tüm süreçlerden etkilenen ve içinde yaşayan toplumu etkileyen mekanlar olarak ele alınmaktadır. Kentlerin geçirdiği her sürece ayak uydurmak durumunda kaldığı ve bu yüzden yenilenme, gelişme, değişim ya da dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Kentlerin dönüşümünde oluşan sorunları çözmek ve mevcut duruma uyum sağlamak adına yapılan tüm çalışmalarda bu durumdan etkilenen toplumun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu noktada, Kentsel dönüşüm uygulamalarının temel amaçlarından biri olan yaşam kalitesinin artırılması hususu önem kazanmaktadır. Bu çalışma kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel yaşam kalitesine olan etkisini incelemektedir. Bu kapsamda, dönüşüm uygulamalarının temel amaçlarının başında olması gereken yaşam kalitesini artırma amacını yaşam kalitesinin göstergeleri çerçevesinde irdelenmektedir. Ayrıca kentsel dönüşüm ve kentsel yaşam kalitesinin kavramsal çerçevesi ele alınmakta olup kentsel dönüşüm uygulamaları ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki teorik çerçevede değerlendirilmektedir. Dönüşüm uygulamalarının kentsel yaşam kalitesinin artmasındaki payının önemi üzerinde durularak bu hususta dikkat edilmesi gereken noktalar üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Kentsel Yaşam Kalitesi, Fiziksel Çevre, Ekonomik Çevre

ABSTRACT

The cities are considered as the places that affect the society living and affected by all the processes experienced throughout history. It is seen that cities have to keep up with every process they spend, so they undergo renewal, development, change or transformation. In order to solve the problems in the transformation of cities and to adapt to the current situation, the affected society should be taken into consideration in all studies. At this point, it is important to improve the quality of life which is one of the main aims of urban transformation applications.

This study examines the effects of urban transformation practices on urban quality of life. In this context, the aim of improving the quality of life that should be at the beginning of the main objectives of the transformation applications is examined within the framework of the indicators of quality of life. In addition, the conceptual framework of urban transformation and urban quality of life is discussed and the relationship between urban transformation practices and urban quality of life is evaluated within the theoretical framework. The importance of the role of transformation practices in increasing the quality of urban life is emphasized.

Key Words: Urban Transformation, Urban Quality of Life, Physical Environment, Economic Environment

1. GİRİŞ

Kentler, tarih boyunca toplumsal etkileşimlerden ve değişikliklerden etkilenen, sürekli bir devinim halinde olan bir yapıya sahiptir. Özellikle sanayinin gelişmesi ile birlikte kırsal kesimden kentlere yapılan göçler ile kentlerde yaşayan insan nüfusunda artışların yaşanması, kentlerin plansız olarak büyümesine de neden olmuştur. Teknolojik ilerlemeler ile dünyanın giderek küçülmesi, insan hareketliliğinin kolaylaşması, popülist politikalar ve yanlış kararlar kentlerin giderek büyüyen sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Kentlerde meydana gelen bu tür olumsuzluklar, kenti etkilediği kadar

¹ Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doç. Dr. Hasan YAYLI danışmanlığında Fatma ÖKDE tarafından hazırlanan "Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisinin Toplumsal Yansıması: Mamak Örneği" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

kentte yaşayan insanları da olumsuz etkilemektedir. Bozulan kent dokusu ile beraber, kentin kültür yapısında ve fiziki alanlarında da bozulmalar meydana gelmektedir. Bu durum kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitesini de olumsuz etkilemektedir. Bu sorunların ortadan kaldırılması amaçlarıyla kentsel yenilemeler veya dönüşüm uygulamaları zaman zaman gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamalar ile birlikte kentin eskiyen ve yıpranan dokusu yenilenmekle birlikte, esas amaç olarak yaşam kalitesinin artırılması görülmektedir. Ancak, yapılan uygulamalarda yaşam kalitesi kavramının geri plana atılabildiği, bunun yerine ekonomik ve siyasi bazı kararların dönüşümler üzerinde etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Küresel olarak yaşanan gelişmeler ile birlikte kentlerin gittikçe artan bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Kentlerde meydana gelen hızlı büyüme, kentin konumuna, ekonomik potansiyeline ve tarihi mirasına bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak ülkeler arasında, hatta aynı ülke içerisinde farklı kentler arasında nüfus dağılımının bozulması gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Kentlerde meydana gelen değişiklikler sonucunda, kentlerde yaşayan bireylerin beklentileri ve talepleri de değişikliğe uğramaktadır. Hızlı bir değişikliğe uğrayan kentlerin zamanla beklentilere cevap vermekte zorlanması, artan nüfus hızına altyapı hizmetlerinin cevap verememesi ve kentten beklenen imkanların sürekli değişikliğe uğraması sonucunda, kentsel dönüşüm uygulamaları dönemselsel olarak tüm dünyada kentlerin gündemine gelebilmektedir.

Uygulanan kentsel dönüşüm çalışmalarının, kentin yeni yapısına uygun düzenlemeler ve iyileştirmeler içermesi gerektiği görülmektedir. Bununla birlikte kentte yaşayan bireylerin taleplerinin de değerlendirilmesi ve bu bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması da amaçlanmalıdır. Çünkü yapılan dönüşüm uygulamaları kentin dokusunu ve kimliğini etkilemekle birlikte kentte yaşayan bireyleri de etkilemektedir. Kentte yaşayan bireyler çevrelerinde meydana gelen değişimlerden etkilenmekte ve bu değişiklikler kentli bireyin gündelik yaşamında önemli yer tutmakta ve onu birçok açıdan etkilemektedir.

Kentsel yaşam kalitesi kavramının kentsel dönüşüm uygulamalarında önemli bir yer tutması, kentli bireylerin kentlere doğru gerçekleşen büyük göçlerden etkilenmesi sonucu gerçekleşmektedir. Meydana gelen hızlı nüfus artışı ile birlikte kentlerde plansız yerleşimlerin ortaya çıkması, bu durum sonucunda da fiziksel çevrede çeşitli sorunların yaşanması, gündelik yaşamı etkileyen kültürel farklılıkların önlem alınmadığı takdirde farklı boyutlara ulaşması, uygulanacak olan kentsel dönüşüm çalışmalarının kentsel yaşam kalitesini göz ardı etmemesini gerektirmektedir. Kentli bireyin yaşadığı çevrenin ve yaşam kalitesinin korunması kentsel dönüşümlerde dikkate alınması gereken önemli konulardan biri olmaktadır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

Öncelikle kentsel dönüşümün üzerinde ortak anlayışa varılmış bir tanımının olmadığını belirtmek gerekmektedir. Özellikle, kentlerde ortaya çıkan her yeniliğin veya uygulamaya konulan her çalışmanın kentsel dönüşüm olarak adlandırılması, bu konuda bir tanım birliğinin sağlanmasını zorlaştıran etmenlerden biri olarak görülmektedir. Bu durumda kentte yapılan her çalışma kentsel dönüşüm olarak değerlendirilmekte ve kentsel dönüşüm tanımını bulanıklaştırmaktadır (Kömürçüoğlu, 2012: 74).

Kentsel dönüşüm kavramına ilişkin yapılan tanımlara bakıldığında, kentsel sorunların çözümüne ilişkin bir alanda yapılan fiziki, sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların kapsamlı ve bütüncül olarak iyileştirilme eylemi (Nolan ve Smith, 2010: 62, Thomas, 2003: 43, Turok, 2005: 25, Roberts ve Sykes, 2006: 9-37, Akkar, 2006: 29) olarak ele alındığı görülmektedir.

Kentsel dönüşümle ilgili yapılan tanımlamalardan biri de, eskiyen ve tehlikeli hale gelmiş olan veya bulunduğu konum itibarıyla yüksek rant geliri potansiyeli olan binaların, kentin sosyal, kültürel ve ekonomik dokusuna uygun ve bu dokuyu geliştirecek şekilde düzenlenmesi veya yeniden meydana getirilmesi şeklindedir (Özden, 2016: 44).

Kentsel dönüşüm uygulamaları öncelikli olarak bazı amaçları gerçekleştirmeyi amaçlamalıdır. Öncelikle gerçekleştirilecek olan kentsel dönüşüm uygulamaları, fiziksel olarak değişiklik sağlamadan önce bireylerin sorunlarını ve problemlerini iyi analiz etmelidir. Kent toplumunda meydana gelen sorunlar, fiziksel çevre ile etkileşim içinde olduğundan kentsel dönüşümün bu sorunlara cevap verir nitelikte olması gerekmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları kentin sürekli bir gelişim içinde

olduğunu göz önünde bulundurmalı ve hızla büyüyen kentin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmalı, bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmaları kapsmalıdır. Ayrıca, yapılacak uygulamalar ile kentin ekonomik olarak sıkıntılı bölgelerine uygun planlar yapılmalı, söz konusu bölgelerde ekonominin gelişmesine yardımcı olmalıdır. Son olarak kent çevresinin kullanılmasında akılcı davranılmalı ve kentin lüzumsuz genişlemesinin önüne geçilmelidir (Roberts, 2000: 14).

Kentsel dönüşüm dört boyutu olan bir kavramdır. Bunlar fiziki, ekonomik, sosyal ve yönetim unsurlarından meydana gelmektedir. Fiziksel boyutu ile kentsel dönüşüm, kent ile dönüşüm alanının birbiriyle olan iletişimini, kentte ve çevrede meydana gelen değişiklikleri, her türlü alt yapı ve üst yapı değişikliklerini ele almaktadır (Turok, 2004). Kentsel dönüşümün ekonomik boyutu, dönüşüm sonrasında ekonomik alanların geliştirilmesini ve canlı bir ekonominin sağlanmasını ifade etmektedir. Sosyal boyutu ile kentsel dönüşüm, her türlü toplumsal ve bireysel ihtiyaçların karşılanabileceği nitelikte alanların ve hizmetlerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Yönetim boyutuyla ise, dönüşümün yaşandığı bölgedeki bireyler ile olan etkileşim, konu ile ilgili karar alma süreçleri ve diğer paydaşlarla olan ilişkiler anlaşılmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 65).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının ilk dönemlerinde, dönüşümden anlaşılan fiziksel değişim olduğu görülmektedir. İlerleyen zamanlarda ise kentsel dönüşümden beklentiler evrilerek, sosyal ve ekonomik bir boyut kazanmıştır. Bu boyutlarıyla kentsel dönüşüm çalışmaları kentin eskiyen değişen yüzünün yenilenmesi ile beraber kentli bireylerin yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik uygulamaları da içermeli, ayrıca dönüşüm bölgesindeki ekonominin canlandırılmasını sağlayacak tedbirleri de kapsamalıdır (Akkar, 2006: 30)

Sosyal, ekonomik ve çevre gibi sorunları analiz etmek ve açıklamak için en uygun yaklaşımlar konusunda hala tartışmalar devam etmektedir. Bununla birlikte, son zamanlarda, araştırmalar karmaşıklığı çözebilmek için bütüncül bir yaklaşım benimsemeye çalışmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler çevresel sürdürülebilirlik, iklim değişikliğine uyum, çevre koruma ve özellikle kentsel yeşil alanların önemi gibi yeni ortaya çıkmış konularla kapsamlı ve etkili daha iyi çözümler sunmayı amaçlamaktadır (Haq, 2011).

Kentsel dönüşüm uygulamaları çevresel şartlar ve kentsel imkanları geliştirme olarak iki amaçla gerçekleştirilebilmektedir. Çevresel şartların iki özelliği bulunmaktadır: Doğal rekreasyon kaynakları (örneğin nehirler, göller, sulak alanlar, ormanlar) ve yaşanılan çevrenin kalitesi (hava, su, gürültü, katı ve tehlikeli atıklar). Kentsel imkanlar ise: İnsan yapımı rekreasyon kaynakları (yüzme havuzları, bisiklet parkurları, yürüyüş parkurları, golf sahaları) ve kültürel kaynaklar (sinemalar, konser salonları, orkestralar, müzeler, galeriler, spor takımları) olarak sıralanmaktadır (Marans, 2012).

Günlük olayların yaşandığı bir çevrede meydana gelen bir değişim ile beraber, bireylerin yaşadığı bu çevrede farklı değişimlerin görülmesi de mümkün olmaktadır. Yaşanılan bu değişimler, çeşitli beklenti ve istekler doğrultusunda ortaya çıkabildiği gibi, kendiliğinden veya istem dışı olarak da gerçekleşebilmektedir. Bireyin günlük yaşamını en çok içinde yaşadığı çevre etkilemektedir. Bu durumda bireyin yaşadığı mekan, kentsel yaşam kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Kendi istekleri ve beklentileri doğrultusunda bir çevrede yaşayan bireyin, kentsel yaşam kalitesinin de yüksek olması beklenilmektedir. Ancak, kişisel isteklerinin ve beklentilerinin dışında bir mekanda yaşamak zorunda kalan bireyin, kentsel yaşam kalitesinin yüksek olması beklenmemektedir. Yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları neticesinde, bireylerin bu ihtiyaçlarına ne derece cevap verilebildiği, dönüşüm öncesi ve sonrası yapılacak karşılaştırmalar ve çalışmalar ile ölçülebilme imkanına sahip olmaktadır (Gür, 2014: 2).

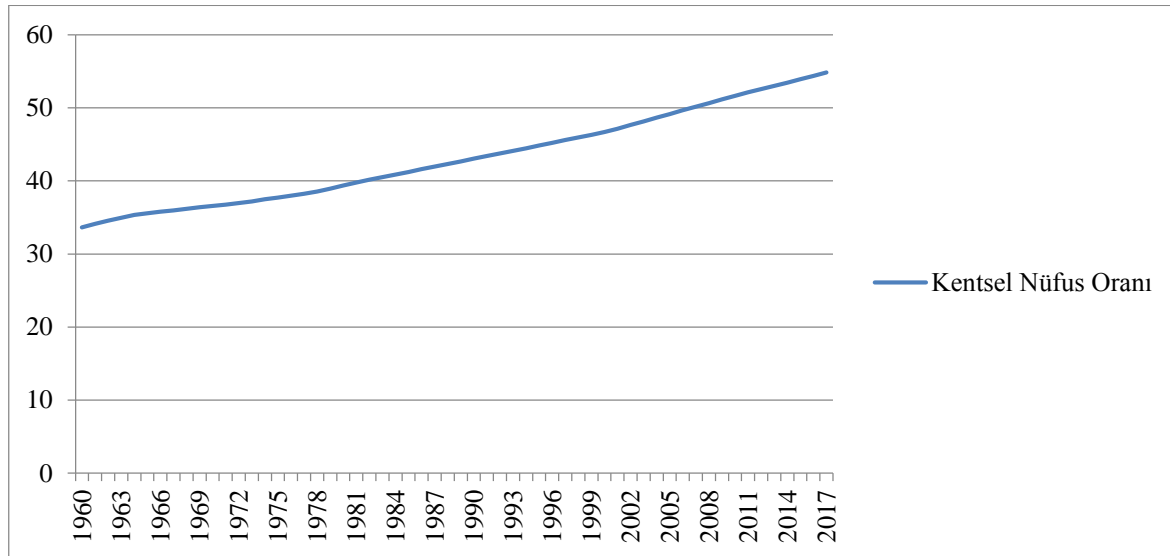
Kentsel dönüşüm uygulamaları, birkaç farklı katılımcı grubu içermektedir. Bunlar, düzenleyiciler, üreticiler ve kullanıcılardan meydana gelmektedir. Düzenleyiciler esas olarak hükümeti ve kentsel gelişim sürecinde esas olarak planlamada yansıtılan ekonomiyi düzenlemedeki rolünü ifade etmektedir. Üreticiler, şehri inşa edenler, ağırlıklı olarak geliştiriciler ve finansörleri ile tasarımcılar ve inşaat şirketleri de dahil olmak üzere profesyonel ekipleri kapsamaktadır. Kullanıcılar, genellikle kenti ziyaret eden, çalışan veya yaşayanları ifade eder ve kentsel alanı bir kapasitede kullanmaktadırlar. Bu gruplar, kent toplumu anlamına gelen geniş bir kategoridir. Üreticiler, düzenleyiciler ve kullanıcılar terimlerinin kullanılması vatandaşların rollerinin ve çıkarlarının işlevsel bir azalması olarak görülmemelidir (Madanipour, 2006).

Ülkemizde yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının temel hedefini Toplu Konut İdaresi (TOKİ) şu şekilde tanımlamaktadır; kentsel projelerde yaşam kalitesini artırmak, artan ekonomik dengesizlikleri ve küresel baskıları dengelemek, sosyal eşitsizliği ve konut sıkıntısını ortadan kaldırmak gibi birçok sorunun çözüme kavuşturulması ile değerlere öncelik tanıyan mahalleler kurmaktır.

TOKİ, 10. Kalkınma Planı'nda yer alan; afet riski taşıyan alanlar başta olmak üzere mekan ve yaşam kalitesini yaygın şekilde artıran projelere öncelik verilmesi, farklı gelir gruplarının yaşam alanlarını kaynaştırarak sosyal bütünleşmeyi destekleyen bir yaklaşımın esas alınması, ideal alan büyüklüğü ve bütünlüğünün gözetilmesi, önceliklendirme, hazırlama, uygulama, izleme ve yönetim süreçlerini tanımlayan usul ve esasların geliştirilmesi, uygulamaların finansmanında kamu harcamalarını asgariye indiren model ve yöntemlerin kullanılması hususlarını dikkate almak suretiyle kentsel dönüşüm faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kentlerin hızlı yükselişi, dünyanın hemen her yerinde belirgin haldedir. Batı'da, 19. yüzyılda sanayileşmenin, kentlerde çok sayıda insanı yoğunlaştırdığı görülmektedir. Günümüzde bile, nüfuslar nispeten istikrarlı olmasına rağmen, bazı şehirler, imalat sanayinden hizmet sektörüne kentsel ve bölgesel ekonomilerdeki değişimin bir sonucu olarak büyümektedir. Sanayileşmenin gelişmekte olduğu veya geliştiği ülkelerde, kentler önem kazanmaya devam etmektedir. Burada, büyük demografik ve ekonomik değişim, artık nüfusu desteklemeyecek olan kırsal kesimden çok sayıda bireyin göç etmesiyle kent nüfusunu benzeri görülmemiş seviyelere yükseltti. Her durumda, kentlerin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarda büyüklük ve önem kazandığı görülmektedir (Madanipour, 2006). Tablo 1'de 1960'dan itibaren kent nüfusunun toplam nüfus oranı gösterilmektedir. Tablo 1'e göre kentsel nüfus oranı her geçen yıl artış göstermektedir.

Tablo 1. Kentsel Nüfus Oranının Yıllara Göre Seyri (%)

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2017&start=1960&view=chart>

Ekonomideki yapısal değişiklikler, kent binalarında işbölümü değişikliklerinin görülmesini sağlamıştır. 20. yüzyılın ortalarında, kentsel dönüşüm ve iyileştirme programlarında, toplu konut geliştirme yoluyla, devletin büyük bir rolü olduğu görülmektedir. Kentsel ölçekte planlama ve tasarım, tamamen devletin görevi içerisinde yer almaktaydı. Bununla birlikte, devlet birçok faaliyetinden çekilmeye başlayarak düzenleyici bir role geri çekilirken, kentsel gelişim temel olarak özel sektör için bir görev haline geldi. Günümüzde özel sektörün üstlendiği kentsel ölçekli projelere ve kentsel ölçekli tasarımlara ihtiyaç duyulmaktadır (Madanipour, 2006).

Toplumdaki ekonomik gelişme, istihdam imkanlarının göçü teşvik etmesi, arazi gelişimi arttıkça ve trafik yoğunlaştıkça kentsel büyümeye yol açmaktadır. Büyüme hızlıysa veya iş döngüsünün yükselişinden dolayı aniden hızlanırsa, kentsel hizmetler genellikle aşırı yüklenir. Ayrıca, sınırlı miktarda toprak arzı talebinin artması, fiyatın yükselmesine neden olmaktadır. Ticari kiralar ve konut fiyatları hızla yükselebilir, bu da yaşam maliyetini yükseltir ve nihayetinde toplumdaki ücret seviyeleri

artış gösterir. Ücretlerdeki artış, yeni şirketler için ekonomik yatırımların yapılmasını engelleyebilmektedir (Myers, 1988). Bu durumda kentsel planlamanın hızlı ve yaşanan gelişime ayak uyduracak niteliklerde olması ve kentsel yaşam kalitesini de göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Kentsel planlama yaşam kalitesi kavramını benimseme konusunda yavaş olmuştur. Kavramın bilinen belirsizliği, bariz siyasi kullanımı ve konuyla ilgili bilimsel araştırmaların teknik karmaşıklığı, profesyonel planlamacıların bunu ele almaktan caydırmış olabilir. Bunun yerine, planlamacılar, büyük ölçüde devlet faaliyetlerinin farklı yönleriyle yaşam kalitesi iyileştirmeleri hedeflemişlerdir. Ulaşım, konut, parklar ve diğer unsurlar... Bununla birlikte, yaşam kalitesinin bütünlük, kapsamlı doğasını ele almamak, başkalarının planlamacıların uzmanlık kararlarını gölgelemesine neden olabilmektedir (Myers, 1988).

Bu anlamda kentsel planlama, kentsel yaşam kalitesinden iş olanaklarına, kentsel gelişime ve yaşam kalitesine kadar uzanan bir dış döngü oluşturmaktadır. Yaşam kalitesinin artırılması, ekonomik kalkınmayı teşvik etmektedir. Bununla birlikte, ortaya çıkan kentsel büyüme yaşam kalitesini değiştirme potansiyeline sahiptir. Kentsel planlamanın, ekonomik kalkınmayı teşvik etmedeki diğer rolünün önemli bir tamamlayıcısı olan büyümenin zararlı etkilerini azaltmaya yardımcı olduğu da görülmektedir (Myers, 1988).

Dönüşüm çalışmalarının uygulanması ise çeşitli yöntemlerle sağlanmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları batıda yaşanan kentsel problemlere çözüm üretebilmek amacıyla uygulanmaya başlanmıştır. Yapılan uygulamalarda birçok farklı yöntem kullanılmıştır. “Kentsel yenileme” (urban renewal, urban renovation), “kentsel yeniden canlandırma” (urban revitalization, urban rehabilitation), “kentsel yeniden yaratma” (urban regeneration), “kentsel yeniden doğuş” (urban renaissance), “kentsel yeniden geliştirme ya da imar” (urban redevelopment), “kentsel yeniden yapılandırma” (urban restructuring), “kentsel koruma” (urban conservation), “kentsel soylulaştırma” (urban gentrification) uygulanan yöntemlerden bazılarıdır. Kullanılan bu yöntemler günümüzde kentsel dönüşüm olarak adlandırılan çalışmaların temelini oluşturmakta olup, halen kullanılabilir (Keleş, 2004: 73).

Kullanılan yöntemlerin zamanı ve ismi değişmekle birlikte, yapılan dönüşüm uygulamalarının kentsel şartların iyileştirilmesi amacıyla hizmet etmesi gerektiği ve bireylerin kentsel yaşam kalitelerini artırmayı başarmaları beklenmektedir.

3. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI

İnsan yerleşimleri her zaman suya, yiyeceğe ve diğer hayati kaynaklara yakın, tasarım ve konum açısından güvenliği ve sakinlerinin refahını sağlamayı amaçlamıştır. Tarih öncesi mağara sakinlerinden ortaçağ ve modern şehirlere kadar güvenlik ve güvenlik merkezi önemli konular olmuştur. Teknoloji değiştikçe, yerleşim birimleri yeni ortaya çıkan tehditleri yansıtabilecek şekilde adapte edilmiştir. Örneğin, çevre düzenlemeleri, koruyucu duvarlar ve kanallar gibi kaleler için çeşitli sur tasarımları orta çağ boyunca ve sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu sınırların ötesinde olduğu varsayılan “diğerleri”, bu tür topluluklara yönelik tehditleri, saldırı, yağma ve savaş tehditlerini barındıran bir unsur biçiminde görülmüştür (Cozens, 2007).

İyi bir toplumun temel özellikleri ve iyi yaşam koşulları ile ilgili sorular, zaman ve kültürler boyunca en büyük düşünürlerin kafasını ele geçirmiştir. Örneğin, Aristoteles'in eudaimonia kavramında, bireyler “iyi bir yaşam” elde etmek için tam potansiyellerini kullanmak zorundadırlar. Buna karşılık, doğu filozofları, bireysel arzularını sınırlama erdemini vurguladı ve eşit dağılımı teşvik eden bir ideolojiyi ortaya koydular. Emanuel Kant, bireyleri, davranışlarını evrensel yasaların temeli olabilecek ahlaki bir şekilde hareket ederek iyi bir topluma ulaşmaya çağırdı. Sosyal ve davranış bilimlerindeki son eğilimler tarafından ortaya konulan yöntemler ise, insan refahını ölçmenin bilimsel yollarını bulmayı amaçlamaktadır (Diener ve suh, 1997).

Harvey Perloff (1969), kentsel yaşam kalitesi kavramını ilk kez ele almıştır. Perloff'a göre, kentsel yaşam kalitesini belirleyen şey, bireylerin doğal çevreyle olan ilişkisi kadar, yapıları çevre ile olan ilişkisine de bağlı olmaktadır.

Kentsel yaşam kalitesini dar ve geniş anlamlarıyla ele almak mümkündür. Dar anlamıyla, bireylerin çevresinde, altyapı hizmetlerinde, ulaşım imkanlarında ve barınma ihtiyaçlarında sağlanan şartların değiştirilmesi ve geliştirilmesi olarak ele alınabilmektedir. Geniş anlamıyla ise sosyal, siyasi, ekonomik

birçok faktörü barındırabilmektedir. Kentli bireyin diğer bireylerle beraber orantılı olarak kentin imkanlarından istifade edebilmesi, alınan kararlara katılımcı olabilmesi, eğitim faaliyetlerinden ve kültürel etkinliklerden yararlanabilmesi gibi bir çok boyutu kapsamaktadır (Geray, 1998: 326). Dolayısıyla kentsel yaşam kalitesi kavramı sadece fiziki değişimleri kapsamamakta, bireylerin kentin bir parçası olabildiği ve kentin imkanlarından yararlanabildiği durumları da ifade etmektedir.

Kentsel yaşam kalitesi üzerine yapılan ampirik çalışmalar, entelektüel bir alıştırmadan daha fazlasıdır. Bu çalışmaların önemi, sosyal gösterge ve öznel araştırma konusundaki bulguların toplumların ve bireylerin temel kaygılarıyla doğrudan ilişkili olduğunu anladığımızda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir toplumun yaşam kalitesinin iyileşip iyileşmediğini belirlemek için, sezgilerden daha fazlasına dayanan ampirik kanıtlar elde etmek şarttır. Özellikle, sanayileşmenin dünyadaki her toplumun yaşam tarzlarını ve değerlerini dönüştürdüğü bir zamanda, insan refahına ilişkin bilimsel bilgi, maddi refahın arzu edilen bir yaşam kalitesine ulaşmada baskın bir endişe olup olmayacağını belirlemede hayati öneme sahiptir. Politik bilgilendirmeye ek olarak, öznel iyi oluş bulguları ve sosyal göstergeler bireylerin günlük yaşam kararlarında, nerede ve nasıl yaşayacakları gibi kararlar almalarında yardımcı olabilir (Diener ve suh, 1997).

Kentsel yaşam kalitesini inceleyen çalışmalar tipik olarak nesnel ya da öznel göstergeler kullanmayı tercih eder. Sübjektif kentsel yaşam kalitesi üzerine yapılan araştırmalar, kentsel çevrenin birçok yönünün sübjektif değerlendirmelerinin, kentsel alanlarda memnuniyete ve genel yaşam memnuniyetine katkıda bulunabileceğini bulmuştur. Objektif kentsel yaşam kalitesi çalışmaları tipik olarak, kentsel ortamın birçok objektif özelliğini içerir, genellikle mekanlar için objektif bir kentsel yaşam kalitesi sıralaması oluşturmak için objektif göstergeleri birleştirir veya ağırlıklandırır (McCrea ve diğ., 2006)

Son yıllarda, yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalar artan oranda kentsel gerçekliğe odaklanmaktadır. Dünyada artan nüfusun şehirlerde yoğunlaşma eğilimi, kentsel yaşam kalitesi üzerine özerk bir araştırma hattının sağlamaştırılmasının bir nedenidir. Ancak aynı derecede önemli olan, çoğunlukla yoğun ve düzensiz olan mevcut kentleşmenin, etkilerinin tanınması ve değerlendirilmesi gereken sorunlara ve iç işlevsizliklere neden olduğunun kabul edilmesidir. Kentsel merkezler tartışılmaz ekonomik ve politik aktörler haline geldiklerinde, gelişmiş endüstri sonrası toplumlarda çok sayıda kentsel sorunun da kaynağı haline gelmektedirler. Çevresel bozulma, sosyal dışlanma, güvensizlik veya trafik sıkışıklığı gibi. Kentsel yaşam kalitesi üzerine mevcut çalışmalar bu nedenle, şehir düzeyinde giderek daha belirgin hale gelen ve ilerlemekte olan derin ekonomik, sosyal ve teknolojik değişiklikleri hesaba katan yeni yaklaşım modelleri bulma zorluğuyla karşı karşıya kalmaktadır (Santos ve Martins, 2007).

Bir kentin performansı ve yaşam kalitesi, bir dizi gösterge ve endekse ölçülmektedir. İyi veri gerekli, ancak yeterli değildir. Genellikle, mevcut olan veriler nüfus sayımlarından, ulusal hane halkı anketlerinden, demografik, sağlık ve yaşam standartları ölçüm anketlerinden veya kamu veya özel şirketlerden elde edilmektedir. Bu veriler genellikle eyalet veya ulusal düzeyde toplanması veya temsil edilmesi yönüyle maliyetlidir ve yerel düzeyde ayırtırmaya izin verir niteliklerde değildir. Bir göstergenin doğru, zamanında, politika ve ölçüm amaçları için uygun olması için sahip olması gereken özellikler şu şekilde sıralanmaktadır;

Amaç: Gösterge açık, iyi tanımlanmış, kesin, anlaşılması kolay ve yıllık olarak raporlanmalıdır;

İlgili: Gösterge, belirlenen hedeflerle (örneğin şehir hizmetleri ve yaşam kalitesi hedefleri, Binyıl Kalkınma Hedefleri) açık bir bağlantıya sahip olmalı ve karar vericilere yönelik olmalıdır;

Ölçülebilir ve tekrarlanabilir: Gösterge kolayca ölçülebilir, istatistiksel olarak doğru olmalı, bilimsel olarak tutarlı olmalıdır. Toplanmasında maliyet etkin, üçüncü taraf doğrulaması yapabilen, doğru, şeffaf, dış etkenlerden bağımsız ve fon desteği olmadan aksamaya uğramamalıdır;

Esnek: Gösterge zaman içinde iyileştirmeler ve güncellemeler yapabiliyor olmalıdır;

Etkili: Gösterge, büyüklüğü, politik yapısı, coğrafyası veya refahı ne olursa olsun ve şehirlerarası karşılaştırılabilir olmasına bakılmaksızın, dünya genelinde şehirler için anlamlı olan, karar vermenin iyileştirilmesi ve sağlıklı şehir planlaması yapılabilmesi için temel niteliklere sahip olmalıdır;

İlişkili: Diğer göstergelerle birleştirilmiş bir gösterge, parçaların toplamından daha büyük bir resmi gösterebilmelidir;

Kapsayıcı: Gösterge, katılımcı şehirlerin programa kendi hızlarında girebilecekleri ve durumlarıyla doğrudan ilgili bilgileri toplayabilecekleri şekilde olmalıdır (Worldbank, 2009).

Tablo 2: Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri

<p>Çevresel Şartlar</p> <p>Yeşil Alanlar</p> <p>Hava Kalitesi</p> <p>Su Kalitesi</p> <p>Altyapı Hizmetleri</p>	<p>Ortak Kullanım Alanları</p> <p>Sosyal ve Kültürel Alanlar</p> <p>Eğitim Tesisleri</p> <p>Sağlık Tesisleri</p> <p>Kentsel Miras Alanları</p> <p>Ulaşım İmkânları</p>
<p>Ekonomik Şartlar</p> <p>Gelir ve Tüketim</p> <p>Konut Piyasası</p> <p>İstihdam Olanakları</p> <p>Ekonomik Canlılık</p>	<p>Toplumsal Şartlar</p> <p>Nüfus</p> <p>Eğitim</p> <p>Sağlık</p> <p>Güvenlik</p> <p>Sivil Katılım</p>

Kaynak: (Santos ve Martins, 2007).

Kentsel yaşam kalitesinin gerçekleştirilmesinde bir takım gereklilikler bulunmaktadır. Yaşanılan çevre ve barınma kalitesi, ulaşım kolaylığı, asayiş ve güvenlik şartları, diğer bireyler ile olan ilişkiler, eğitim, sağlık ve çalışma şartları ile sosyal aktivite imkanları, park ve bahçelerin mevcudiyeti ve bakımlı olması gibi durumlar bu gerekliliklerden sayılabilmektedir (Türksever, 2001). Günümüzde herhangi bir kentli bu imkanları bir gereklilik ve hak olarak görebilmektedir. Dolayısıyla bu imkanlardan yoksun olması, yaşam kalitesinin de olumsuz etkilendiğinin göstergesi sayılabilmektedir.

Kentsel yaşam kalitesinin gerçekleştirilmesinde bir diğer gereklilik ise kentin katılımcı bir yapıya sahip olmasıdır (Ersoy, 2016: 297). Katılımcı bir kentte bireyler kentin güncel konularını yakından takip ederek, kendi çevresinde farkındalığın artırılmasına yardımcı olabilirler. Bu durumda daha fazla sorumluluk alan bireyler ile planlamaların yapılması yaşam kalitesini olumlu etkileyebilmektedir (Cansever, 2015: 147). Katılımcılığın kentsel yaşam kalitesine bir diğer katkısı ise, bireylerde aidiyet duygusunun güçlenmesine destek vermesi olarak görülmektedir.

3.1. Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri ve Ölçümü

Kentsel yaşam kalitesi ölçümünde, bireyin sahip olduğu fiziki ve sosyo-ekonomik unsurlar büyük önem taşımaktadır. Bunlarla birlikte bu unsurların bireyin bakış açısıyla konumlanması da kentsel yaşam kalitesinin belirlenmesinde etkilidir. Bireylerin kentin imkanlarından istifade edebilmeleri, beklentilerini karşılayabilmeleri ve kent imkanlarının yeterli düzeyde olması bu açıdan önemli görülmektedir. Dolayısıyla bireylerin kentsel yaşam memnuniyetlerinin artırılması açısından gerekli imkanların kent tarafından sunulması beklenmektedir (Sapançalı, 2009: 16).

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde kullanılacak yöntemler sıklıkla tartışma konusu olmaktadır. Yapılan değerlendirmelerde ölçümlerin gerçekleştirilmesi için iki farklı yöntem ortaya konulmaktadır. Bu yöntemler kentsel yaşam kalitesini nesnel/objektif ve öznel/sübjektif olarak ölçmeye çalışmaktadırlar (Akder, 2004: 47). Kentsel yaşam kalitesinin ölçümü, gerçekleşen fiziksel değişimlerin ortaya koyulması yoluyla nesnel olarak belirlenirken, meydana gelen değişikliklerin bireylerin bakış açısıyla nasıl değerlendirildiği ise öznel olarak belirlenmektedir (Marans, 2007: 28). Bundan dolayı yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel yaşam kalitesini nasıl etkilediğini belirleyebilmek için, her iki yöntemin de göz önüne alınması gerekmektedir.

Kentsel yaşam kalitesi birçok bileşenden meydana gelen, çok faktörlü bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu bileşenler ile beraber yaşam kalite çeşitli modellemelerle ifade

edilebilmektedir. Bireyin ve yaşadığı çevrenin etkisi ile birlikte söz konusu etkiler memnuniyet etkisi, bireysel özelliklerin etkileri ve çevresel etkiler olarak sıralanabilmektedir. Memnuniyet etkisi, bireyin yaşamından ve çevresinden duyduğu memnuniyet ile yaşam kalitesinin belirlenmesi ifade ederken, bireysel özellikleri ile bireyler, karşılaştıkları problemleri aşabilme yetenekleri ile kentsel yaşam kalitelerini etkileyebilmektedirler. Çevresel etkiler ise sağlık, eğitim, barınma kalitesi ile düzenli ve temiz yeşil alanlar, kültürel ve sosyal imkanlar gibi özellikleri kentsel yaşam kalitesini etkileyebilmektedir (Evans, 1994: 69).

Bu ve benzeri bileşenler kentsel yaşam kalitesini belirlemektedir. Fiziksel çevre standartları, sosyo-ekonomik koşullar önemli bileşenler olarak görülmektedir. Ekonomik koşullardan, bireysel taleplerin karşılanabilme kolaylığı ve ekonomik canlılık anlaşılmaktadır. Sosyal çevre koşulları, bireyin güvenlik ihtiyacının sorunsuz karşılandığı, sosyo-kültürel hizmetlerden faydalanabildiği, kendini yaşadığı çevrenin bir parçası olarak gördüğü ve benzer ihtiyaçlarına kolay bir şekilde ulaşabildiği durumları ifade etmektedir. Fiziksel çevre standartları ise bireylerin yaşadığı çevreye ulaşım kolaylığı, kurumlar tarafından kentin sunduğu hizmetlerin zenginliği, barınma alanının ve çevresinin özellikleri, park ve bahçelere sahip olunması, kentsel mirasın korunması gibi faktörler tarafından belirlenmektedir (Kemp ve diğerleri, 2003: 5-18).

3.2. Kentsel Dönüşüm Ve Kentsel Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki

Kentsel dönüşüm uygulamaları, kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Dönüşüm uygulamaları ile kentin çevresel kalitesinin artırılması, güvenlik ihtiyacının karşılanması, kentin sunduğu hizmetlerin yaygınlaştırılması ve bireylerin bu hizmetlerden istifade edebilmesi gibi durumlar ile yaşam kalitesi olumlu yönde etkilenebilmektedir (Akkar, 2006). Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamaları kentin sahip olduğu sosyo-ekonomik, fiziki ve çevre şartlarının geliştirilmesine yardım eden, birbiriyle iç içe geçmiş çeşitli politikaları kapsadığı belirtilmektedir. Kentin sunmuş olduğu hizmet ve imkanların artırılması ve kentsel alanların, kentsel yaşam kalitesini geliştirecek şekilde düzenlenmesi yoluyla kentsel yaşam kalitesinin artırılması kentsel dönüşüm uygulamalarının en önemli işlevi olarak görülmektedir.

Kentsel yaşam kalitesi, bireylerin sahip oldukları alışkanlıklara, içinde yaşadıkları çevrenin sosyo-kültürel yapısına, çevresi ve komşuları ile olan ilişkilerine de bağlı bulunmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile dönüştürülen çevrelerde yüksek kalite ve donanımına sahip olan konutların yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte dönüşüm öncesinde bölgede yaşayan bireylerin alışkın oldukları kültürel doku ve birey özelliklerinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum sonucunda bireyler arası ilişkilerde olumsuz etkiler ile birlikte, dönüşüm öncesinde bölgede yaşayanların uyum göstermelerinde zorluklar yaşanabilmektedir. Bunun gibi bir takım özellikler göz önünde bulundurularak, yapılan dönüşümlerin sosyal yapıyı dikkate alarak gerçekleştirilmesi yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkiler yapabilmektedir (Sahil ve Akçay, 2013: 413-420). Bu noktada dönüşüm öncesi bölgede yaşayan bireylerin kültürel özelliklerinin belirlenmesi ve bireylerin taleplerinin değerlendirilmesi ile yapılacak olan kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel yaşam kalitesine olumlu etki yapması beklenmektedir.

Bu nedenle yapılan kentsel dönüşüm çalışmalarının, bireyleri merkeze koyarak planlanması büyük önem taşımaktadır. Bireylerin kültürel yapısını ve beklentilerini dikkate alarak yapılan çalışmaların kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bireylerin yapılan dönüşüm çalışmalarını nasıl algıladıkları, nesnel veriler kadar öznel verileri de önemli bir konuma getirmektedir. Sadece nesnel özellikleri ile yapılan kentsel dönüşümü yorumlamak, kentsel yaşam kalitesinin belirlenmesinde yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla öznel veriler ile, bireylerin subjektif bakış açılarının da değerlendirilmesi gerekmektedir (Başaran ve diğ., 2015: 2157).

Yapılan dönüşümün bireyler tarafından nasıl algılandığı ve bireylerin ortaya çıkan yeni çevreyle uyumu yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Ortaya çıkan yeni çevrenin sunmuş olduğu hizmetlerin, bireyler tarafından memnuniyetle karşılanması kentsel yaşam kalitesinin artırılmasını desteklemektedir. Bireylerin dönüşüm programının başlangıcından itibaren projelere dahil edilmesi, yapılan çalışmaların bireylerle paylaşılması ve fikirlerinin alınması önemli görülmektedir. Bununla birlikte dönüşüm alanının tek başına değerlendirilmemesi ve kentin geri kalanıyla bütünlük sağlayarak uygulanması ve sosyal özellikleri ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm uygulamaları ile gelişen çeşitli kent hizmetleri de yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkiler meydana getirmektedir. Yerel yönetimler tarafından büyük bir kısmı gerçekleştirilen hizmetlerin bu konuda önemli bir etkisi bulunmaktadır. Güvenlik hizmetleri, altyapının durumu, çevresel düzenlemelerin geliştirilmesi, ekonomik faaliyetlerin canlandırılması konularında belediyelerin alacağı tedbirler, yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Belediyelerin bireyler ile etkileşim halinde bulunması, gelişen ve değişen dünyada, özellikle teknolojinin de gelişmesiyle bireylerin beklentilerinin de sürekli olarak farklılaşması sebebiyle önemli bir konu haline gelmektedir (Başaran ve diğ., 2015: 2156).

Bu nedenlerden dolayı kentsel yaşam kalitesinin belirlenmesi oldukça zor olmaktadır. Ancak kentsel yaşam kalitesinin artırılması için planlı bir çalışma ile beraber insan merkezli ve kentli haklarını esas alan, bireylerin katılımcı olduğu çalışmalar yapılması gerekmektedir (Torunoğlu, 1997: 218).

4. SONUÇ

Çalışmada kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel yaşam kalitesine etkisi ele alınmış ve sonucunda bu iki olgunun birbiriyle olan ilişkisi ortaya konulmuştur. Gerçekleştirilen bir kentsel dönüşüm uygulamasının kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında son dere belirleyici olduğu, ele alınan sosyal, ekonomik, fiziksel ve çevresel göstergelerle ifade edilmiştir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının kentlerde yaşamın kalitesini şu noktalarda etkilediği ortaya konulmuştur. Yapılan bir dönüşümle **ekonomik çevre kalitesi**, kentin istihdamına katkıda bulunma, refah düzeyini artırma, ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğini artırma ve canlılık katma şeklinde artırdığı belirtilmiştir. **Sosyal çevre kalitesinin** artırılması noktasında ise, yaşamdan memnuniyet, eğitim, sağlık ve kamusal hizmetlere erişim, güvenlik, toplumsal ve sosyal faaliyetlerde bulunabilme, komşuluk ilişkileri ve aidiyet hissi gibi unsurları göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Dönüşüm uygulamalarının **fiziksel ve çevresel kaliteyi** artırmak için ise ulaşım çeşitliliğinin zenginliği, altyapı, yeşil ve açık alanların varlığı ve büyüklüğü, toplu taşıma çeşitliliği, konut ve çevresinin kalitesi ile özellikleri, iletişim, sosyo-kültürel aktivite çeşitliliği, tarihi ve doğal yapıların korunması, rekreasyon alanlarının varlığı gibi unsurlara dikkat edilerek gerçekleştirilmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Kentlerde yaşamın kalitesini oluşturan bu göstergeler ele alınırken objektif ve sübjektif unsurlar birlikte değerlendirilmiş olup daha çok genel veriler yani objektif göstergeler üzerinde durulmuştur.

Çalışma sonucunda kentlerin dönüştürülmesi sadece fiziksel bir yenileme olarak değil, çok boyutlu bir şekilde ele alınması gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir. Dönüşüm uygulamalarının ekonomik, siyasi ve geçici bir süreç olma kaygılarıyla değil, uygulamaların birçok açıdan bütüncül olarak ele alınarak gerçekleştirilmesi ile kentlerde yaşam kalitesinin artması mümkün olacağı belirtilmiştir. Gerek kentsel dönüşümün gerekse kentsel yaşam kalitesinin kendi içinde birçok belirleyicisi olmakla birlikte kentsel dönüşümün amaçlarına uygun bir şekilde yapılmasının kentte yaşam kalitesini olumlu olarak etkilediğinin netliği ortaya konulmuştur. İki olgu arasındaki bu doğrudan etkileşim yeni yapılacak çalışmalar adına dikkat edilmesi gereken hususların ortaya konulması açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- AKDER, A. H. (2004), Türkiye’de İnsani Gelişme ya da Yaşam Kalitesi, *Asomedy*, 40-61.
- AKKAR, M. Z. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama*, 29-47.
- MADANIPOUR, A. (2006). Roles and Challenges of Urban Design. *Journal of Urban Design*, 11(2), 173-193.
- BAŞARAN, İ., KALAĞAN, G., ve ÇİFTÇİ, S. (2015). Kentsel Yenileşme Ve Dönüşüm Politikalarının Sürdürülebilir Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılmasındaki Etkisi, Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri. *Kayfor 13 Bildiri Kitabı*, 2142- 2161.
- CANSEVER, T. (2015). *Bir Şehir Kurmak*. İstanbul: Klasik Yayınlar.
- COZENS, P. (2007). Planning, crime and urban sustainability. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 102, 187-196.

- DİENER, E. ve SUH, M.E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social, And Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189–216.
- MYERS, D. (1988). Building Knowledge about Quality of Life for Urban Planning. *Journal of the American Planning Association*, 54(3), 347-358.
- ERSOY, M. (2016). *Kentsel Planlama Kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi.
- EVANS, D., R. (1994). Enhancing Quality of Life in the Population at Large. *Social Indicators Reserch*, 33, 47-88.
- CEVAT, G. (1998). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler. *Türk İdare Dergisi*, 70(421), 327.
- GÜR, M. (2014). *Kentsel Dönüşüm Uygulamasında Yaşam Kalitesi Araştırması Ve Kavramsal Bir Model Önerisi: Bursa Doğanbey Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- HAQ, S. (2011). Urban Green Spaces and an Integrative Approach to Sustainable Environment. *Journal of Environmental Protection*, 2, 601-608.
- <http://www.toki.gov.tr/kentsel-yenileme> (Erişim Tarihi: 27.11.2018)
- <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2017&start=1960&view=chart> (Erişim Tarihi: 28.11.2018)
- <http://siteresources.worldbank.org/INTURBANDEVELOPMENT/Resources/336387-1226422021646/Directions4.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2018).
- KAMP, I., LEİDELMEİJER, K., MARSMAN, G. ve HOLLANDER, A. (2003). Urban Environmental Quality And Human Well-Being Towards A Conceptual Framework And Demarcation Of Concepts; A Literature Study. *Landscape And Urban Planning*, 65, 5-18.
- RUŞEN, K. (2004). Kentsel Dönüşümün Tüzel Alt Yapısı. *Mimar ist*, 4(12), 73.
- KÖMÜRÇÜOĞLU, M. (2014). *İdari Ve Sosyal Açından Türkiye’de Kentsel Dönüşüm*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- MARANS. R. (2007). Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi. *Mimarlık Dergisi*, 335.
- MARANS, R. (2012). Quality of Urban Life Studies: An Overview and Implications for Environment-Behaviour Research. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 35, 9 – 22.
- NOLAN, A. ve SMITH, j. (2010). *A Glossary of Regeneration & Local Economic Development*. Manchester: Centre for Local Economic Strategies.
- ÖZDEN, P.(2008). *Kentsel Yenileme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- PERLOFF, H. S. (Ed.). (1969). *The Quality Of The Urban Environment, Resource For The Future*. Washington D.C.
- SİBEL, P. ve DOSTOĞLU, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü Ve Mudanya Örnekleri, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12(1), 61-76.
- PETER, R. ve SKYES H. (2000). *Urban Regeneration a Handbook*. London: Sage Publications.
- MCCREA, R.ve TUNG-KAI, S.ve STIMSON, R. (2006) What is the Strength of the Link Between Objective and Subjective Indicators of Urban Quality of Life? *Applied Research in Quality of Life*, 1, 79–96.
- SAHİL, S. ve AKÇAY, F. Ç. (2013). Toplumsal Yapının Mekânsal Örüntüsü: Ankara Dikmen Vadisi. *İçinde Yaşanabilir Kentler*. Bursa: Mimarlar Odası. 413-420.
- SANTOS, L.D. ve MARTINS, İ. (2007). Monitoring Urban Quality Of Life: The Porto Experience. *Social Indicators Research*. 80, 411–425.
- SAPANCALI, F. (2009). *Toplumsal Açından Yaşam Kalitesi*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.

- THOMAS, S. (2003). A Glossary of Regeneration and Local Economic Development, Manchester: Local Economic Strategy Center.
- TORUNOĞLU, E. (1997). Kentleşme-Çevre Sorunları ve Kentsel Yaşam Kalitesi, G.Demirer vd. Ve Kirlendi Dünya, Öteki Yayınevi, Ankara, 1997.
- TUROK, I, (2004). Kentsel Dönüşümde Yeni Eğilimler ve Yönetişim. *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu*.
- TÜRKSEVER, N. E.(2007). *Türkiye’de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.